

Ewa Lipińska

NIE MA RÓŻY BEZ KOLCÓW

ćwiczenia ortograficzne dla cudzoziemców

język polski dla cudzoziemców

poziom
średnio zaawansowany
B1, B2

universitas

NIE MA RÓŻY BEZ KOLCÓW

ćwiczenia ortograficzne
dla cudzoziemców

JĘZYK POLSKI DLA CUDZOZIEMCÓW

SERIA POD REDAKCJĄ
WŁADYSŁAWA MIODUNKI

KATEDRA JĘZYKA POLSKIEGO JAKO OBCEGO
UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO

Ewa Lipińska

NIE MA RÓŻY BEZ KOLCÓW

ćwiczenia ortograficzne
dla cudzoziemców

wydanie II, poprawione i uzupełnione

poziom średnio zaawansowany

B1, B2

Kraków

© Copyright by Ewa Lipińska and Towarzystwo Autorów
i Wydawców Prac Naukowych UNIVERSITAS, Kraków 2010
Wydanie II, poprawione i uzupełnione

ISBN 97883-242-1470-9
TAiWPN UNIVERSITAS

Tłumaczenie na język angielski
Jeffrey Lugowe

Tłumaczenie na język niemiecki
Jan Szurmant

Tłumaczenie na język rosyjski
Sergiy Tyupa

Redakcja
H.A. Gruszka

Projekt okładki i stron tytułowych
Sepielak

Rysunki
Sepielak

www.universitas.com.pl

Spis treści

Wstęp 6
Introduction 8
Einleitung 10
Предисловие 12

1. Alfabet polski 14
   Ćwiczenia 17
2. Duże i małe litery 22
   Ćwiczenia 25
3. Spółgłoski dźwięczne i bezdźwięczne 34
   Ćwiczenia 36
4. Spółgłoski miękkie i twarde 44
   Ćwiczenia 45
5. Pisownia **ji**, **ii**, **i** 58
   Ćwiczenia 59
6. Pisownia **ą**, **on**, **om, ę**, **en**, **em** 64
   Ćwiczenia 67
7. Pisownia **ó** i **u** 74
   Ćwiczenia 76
8. Pisownia **rz** i **ż** 90
   Ćwiczenia 92
9. Pisownia **ch** i **h** 108
   Ćwiczenia 110
10. Podstawowe wiadomości o interpunkcji 122
    Ćwiczenia 124
11. Pisownia **nie** łączna i rozdzielna 136
    Ćwiczenia 138
12. Dyktanda 148
    Zestaw 1 148
    Zestaw 2 180
    Zestaw 3 186

Rozwiązania ćwiczeń 193
Transkrypcje dyktand 230

Wstęp

Ćwiczenia ortograficzne ***Nie ma róży bez kolców*** zostały opracowane z myślą o cudzoziemcach uczących się języka polskiego jako obcego na poziomie średnio zaawansowanym B1 i B2. Mogą stanowić również pomoc w pracy z młodzieżą szkolną w kraju i za granicą. Zawierają 11 zagadnień ortograficznych ułożonych w kolejności sugerowanej, lecz nieobowiązkowej:

1. Alfabet polski
2. Duże i małe litery
3. Spółgłoski dźwięczne i bezdźwięczne
4. Spółgłoski miękkie i twarde
5. Pisownia **ji**, **ii**, **i**
6. Pisownia **ą**, **on**, **om**, **ę**, **en**, **em**
7. Pisownia **ó** i **u**
8. Pisownia **rz** i **ż**
9. Pisownia **ch** i **h**
10. Podstawowe wiadomości o interpunkcji
11. Pisownia **nie** łączna i rozdzielna
12. Dyktanda

Pewne uproszczenia i skróty w części teoretycznej są zamierzone, gdyż głównym celem ***Nie ma róży bez kolców*** jest przyswajanie reguł poprzez praktykę, stąd bardzo duża liczba różnorodnych ćwiczeń. Reguły mogą być przez uczących się poznawane dedukcyjnie lub odkrywane indukcyjnie – na zasadzie uogólnień na podstawie podanych przykładów. Mają one jednak być opanowywane świadomie.

Wśród omówionych zagadnień znajdują się dwa, które nie zawsze pojawiają się lub nie są opracowane zbyt szeroko w pomocach dydaktycznych przeznaczonych dla Polaków: *spółgłoski dźwięczne i bezdźwięczne* oraz *miękkie i twarde*. Często sprawiają one poważne problemy obcokrajowcom, dlatego warto do nich wracać co jakiś czas – podobnie jak w przypadku *pisowni dużych i małych liter* oraz poprawnego zapisu liter.

Ortografia pozostaje w ścisłym związku z pozostałymi podsystemami języka: gramatyką, słownictwem i wymową. Znajduje to swoje odzwierciedlenie w typach ćwiczeń zamieszczonych w ***Nie ma róży bez kolców***. Wykorzystano m.in. techniki transformacji („przekształć"), wyboru („podkreśl, zaznacz, skreśl"), dobierania („połącz"), wypełniania luk („uzupełnij"), porządkowania („ułóż w odpowiedniej kolejności"), działania kreatywnego („wymyśl i zapisz"), grupowania („pogrupuj"), odwzorowywania („przepisz"). Ważne miejsce zajmują także zadania polegające na świadomym odwoływaniu się do reguł („dlaczego tak się pisze?") oraz głośnym odczytywaniu. Operacje należy wykonywać na pojedynczych wyrazach i / lub zdaniach oraz na tekstach. W pojedynczych wyrazach oraz zdaniach, które przeważają, występuje odpowiednie zagęszczenie trudności w danym zakresie, co skupia uwagę uczących się na konkretnym problemie ortograficznym.

Na końcu, jako zagadnienie 12., zostały umieszczone różnorodne dyktanda[1], pogrupowane w trzy zestawy. P i e r w s z y – to opracowane teksty fabularyzowane, odpowiednio „zagęszczone" danymi problemami ortograficznymi, w postaci korespondencji oraz zapisu rozmów telefonicznych między przyjaciółmi. Pojawia się więc język potoczny, nieformalny, rzadziej spotykany w podręcznikach kursowych. Przy okazji można zapoznać się z formą listu tradycyjnego, elektronicznego, SMS-a, rozmowy bezpośredniej i nagranej na pocztę głosową, gdzie realizowane są różne funkcje językowe, np.: zaproszenie, kondolencje, gratulacje, zawiadomienie, pozdrowienia, prośba, rada, podziękowanie, życzenia. Zestaw ten jest wzbogacony tekstami autentycznymi, tematycznie związanymi z wątkiem głównym. Są tu m.in. przepisy kulinarne, teksty informacyjne (z zakresu turystyki, zdrowia, przyrody, obrzędów), instrukcje (regulamin), prognozy pogody. Większość tekstów ma charakter dyktand częściowych w postaci uzupełniania liter lub wyrazów, wyboru właściwych liter oraz pisania pod własne dyktando (autodyktando) w dwóch wariantach: tekstów ciągłych i coraz dłuższych zdań. W celu ćwiczenia poprawnej interpunkcji zamieszczono teksty „ślepe" (pozbawione znaków interpunkcyjnych) – w tym fragment tekstu literackiego.

Zestaw d r u g i zawiera 15 krótkich prasowych, autentycznych tekstów (lub fragmentów) z różnych obszarów tematycznych. Najkrótszy ma 67 wyrazów, a najdłuższy – 225. Wszystkie stanowią materiał do dyktand ciągłych; pięć ostatnich, najdłuższych – do dyktand gramatycznych (dictogloss). Teksty nie odnoszą się do konkretnych zagadnień ortograficznych, zawierają więc różne problemy z poprawnym zapisem.

Zestaw t r z e c i – to zbiór 15 wierszy lub ich fragmentów, autorstwa różnych poetów, o zróżnicowanej tematyce. Najkrótszy tekst ma 28 wyrazów, najdłuższy – 89. Mogą być dyktowane w formie ciągłej lub fragmentami / wersami jako wariant autodyktanda wzrokowego poobserwacyjnego (tekst widziany i słyszany). Przy okazji teksty te przybliżają użytkownikowi kulturę polską.

Mimo że w ***Nie ma róży bez kolców*** znajduje się klucz do ćwiczeń oraz dyktand (także transkrypcje dyktand), podręcznik jest przeznaczony do pracy z nauczycielem. Szczególnie należy zwrócić uwagę na ćwiczenia z gwiazdką *, która oznacza, że muszą być one głośno odczytane przez uczącego – bez tego nie można ich wykonać. W związku z tym nie mogą być zadawane jako praca domowa.

Niniejsze ćwiczenia ortograficzne zostały tak opracowane graficznie, aby ułatwić zapamiętywanie reguł: jedna część wiadomości teoretycznych znajduje się po prawej, a druga (niejako kontrastowa) – po lewej stronie. Ponadto poszczególne ikonki wyznaczają stałe miejsca różnych części: na początku każdego zagadnienia pojawia się rysunek róży, w środku – kaktusa, jeżyk otwiera część praktyczną, a kasztany kończą lekcję. Wszystkie one są kolczaste, ale sympatyczne i miłe.

Wydanie II ***Nie ma róży bez kolców*** zostało znacznie poszerzone w stosunku do wydania I. Przede wszystkim dodana jest lekcja 1. – alfabet oraz cała część zawierająca dyktanda. Pojawiło się także wiele nowych ćwiczeń – zwłaszcza wymagających kreatywności oraz świadomego używania reguł, są także gry („wykreślanki"). Większość ćwiczeń została uporządkowana technicznie, co ułatwia kontrolę poprawnych rozwiązań w kluczu, który również został znacznie zmieniony.

---

[1] *Vide*, A. Seretny, E. Lipińska (2005), *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*, Universitas, Kraków.

Introduction

Exercises in orthography ***Nie ma róży bez kolców*** were compiled with students of Polish at the intermediate-advanced B1 and B2 levels in mind. This volume may also be used with Polish schoolchildren both in Poland and abroad. It is made up of 11 sets of exercises in orthography. These are presented in the following sequence, though it should be noted that this is merely a suggested sequence, and by no means need be followed strictly in this order.

1. The alphabet
2. Upper- and lower-case letters
3. Voiced and unvoiced consonants
4. Soft and hard consonants
5. Spelling rules for **ji**, **ii** and **i**
6. Spelling rules for **ą**, **on**, **om**, **ę**, **en**, **em**
7. Spelling rules for **ó** i **u**
8. Spelling rules for **rz** i **ż**
9. Spelling rules for **ch** i **h**
10. The basic rules of punctuation
11. Rules governing when to write **nie** as part of a word vs. separately
12. Dictations

Some simplifying was done to the theoretical section of this volume. This was intentional, as the main aim of ***Nie ma róży bez kolców*** is the mastery of grammatical rules gained through practice – hence the sheer quantity and variety of exercises. It is intended that the student will either familiarize himself with these rules through deduction or uncover them through induction, with the idea being that he will observe general patterns emerging using the examples given. The grammatical rules, however, are intended to be learned in a deliberate, conscious way.

Among the exercise sets mentioned above are two which either are not presented in much depth or tend not to appear at all in teaching materials intended for native Poles: *voiced and unvoiced consonants*, and *soft and hard consonants*. These two areas tend to cause foreigners serious problems, which is precisely why it is important to devote some attention to them on a regular basis. The same is the case for the chapter on spelling rules for upper- and lower-case letters as well as for spelling generally.

Orthography is, of course, closely connected to the remaining sub-systems of a language: grammar, vocabulary and pronunciation. This fact is reflected in the sort of exercises presented in ***Nie ma róży bez kolców***. A wide range of methods are relied upon in this volume: transforming things („przekształć”); choosing between items („podkreśl, zaznacz, skreśl”); drawing connections („połącz”); filling-in-the-blanks („uzupełnij”); organizing items („ułóż w odpowiedniej kolejności”); thinking creatively („wymyśl i zapisz”); grouping things together („pogrupuj”); and copying items („przepisz”). Exercises that require the student to actively refer to rules previously learned are also stressed in this section („dlaczego tak się pisze?”), as is reading aloud. All of the aforementioned processes should be applied to the words and/or sentences being analyzed, as well as to the texts. In the simple words and sentences which predominate in this section, there is a steady increase in the level of difficulty of the concept being taught. This is intended to ensure that the student's attention is focused on the particular orthographic problem at hand.

At the conclusion of the volume is Exercise Set 12, which is a collection of diverse dictations[1]. These are presented in three groups. The first are imaginary exchanges and texts, which are, in turn, filled with particular orthographic problems, in the form of written correspondences or transcripts of telephone conversations featuring two friends. The student therefore comes into contact with the language that is colloquial, informal, and rarely encountered in a textbook. In this way, he is able to familiarize himself with written forms as diverse as the traditional letter, e-mail, text message, real-time conversations, and voice mail messages. These forms showcase a whole host of linguistic functions: the invitation, expressing condolence and congratulations, the formal announcement, greeting people, making requests, asking for advice, expressing gratitude and making well-wishes. Authentic texts related to the main threads of the lesson enrich this presentation of linguistic forms. Texts presented here include culinary recipes, informational texts (touching on the areas of tourism, health, nature and ceremonies), instructions (regulations) and weather forecasts. The majority of these texts can be called partial dictations, or dictations with gaps, and call upon the student to fill in words and letters, to choose between spelling using particular letters, and to re-produce texts he has both seen and heard previously (auto-dictation). These auto-dictations have two forms: cohesive texts and texts containing sentences which get progressively more lengthy. So-called "blind" texts (those where punctuation has been removed) are presented with the aim of practicing use of correct punctuation. A literary text is included in this section.

The second section contains 15 authentic media texts – some of them in abridged form – from a wide range of subject areas. These range from 67 words to 225 words in length. All of them are suitable for use as cohesive texts, while the final five – which also happen to be the lengthiest – may be used as dictations which focus on grammar (dictogloss). These texts deal not with a concrete set of issues related to orthography, but with various problems connected with writing correctly.

The third section is a collection of 15 poems – or fragments thereof – by various poets dealing with a wide range of subjects. The shortest of these poems is 28 words, while the longest is 89. They can serve as the basis for real-time dictation or be broken down into sections or verses as a kind of auto-dictation. In the process, the poems included will increase the student's familiarity with Polish culture.

Although a key to the exercises and the dictations is included in the volume – as well as transcripts of the dictations – the textbook is intended for study undertaken under the supervision of a teacher. In particular, students should note which exercises are marked with a star *. These exercises are to be read aloud by the instructor, as they cannot be completed any other way. As such, exercises that are starred cannot be assigned as homework.

The exercises in orthography that follow include some illustrations. The aim of this is to ease the process of remembering new rules, with one set of theoretical information on the right side of each page and information that in a way contrasts with that already presented on the left side. In addition, particular icons indicate the beginning of particular selections: at the start of each exercise is a drawing of a rose; a cactus appears in the middle of each exercise; a little hedgehog introduces practical sections; and chestnuts appear at the close of each lesson. All of these icons are "spiky" in form, but are intended to be cute and inviting to the learner.

This second edition of ***Nie ma róży bez kolców*** has been expanded considerably in relation to the first edition. The first set of exercises on the alphabet is entirely new, as is the inclusion of dictations. There has also been an increase in the number of exercises, in particular those demanding that the student be creative while consciously using new rules he has learned. There are also a number of games (crossword-puzzles). In addition, a majority of the existing exercises have been refined, enabling students to check their work using a key located in the back of the book. This key has also undergone changes.

---

[1] *Vide*, A. Seretny, E. Lipińska (2005), *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*, Universitas, Kraków.

Einleitung

Die Rechtschreibübungen ***Nie ma róży bez kolców*** wurden erarbeitet im Hinblick auf Ausländer, die Polnisch als Fremdsprache auf der Stufe B1 und B2 des Gemeinsamen Europäischen Referenzrahmens GER lernen. Sie können ebenso eine Hilfe für die Arbeit mit jungen Schülern in Polen oder im Ausland sein. Sie enthalten 11 orthographische Sachverhalte, die in der vorgeschlagenen Reihenfolge zusammengestellt sind, allerdings nicht obligatorisch:

1. Alphabet
2. Groß- und Kleinschreibung
3. Stimmhafte und stimmlose Konsonanten
4. Weiche und harte Konsonanten
5. Rechtschreibung von **ji**, **ii**, **i**
6. Rechtschreibung von **ą**, **on**, **om**, **ę**, **en**, **em**
7. Rechtschreibung von **ó** und **u**
8. Rechtschreibung von **rz** und **ż**
9. Rechtschreibung von **ch** und **h**
10. Grundlegende Regeln der Interpunktuation
11. Zusammen- und Getrenntschreibung von **nie**
12. Diktate

Bestimmte Vereinfachungen und Abkürzungen im theoretischen Teil sind beabsichtigt, denn das primäre Ziel von ***Nie ma róży bez kolców*** ist die Aneignung der Regeln durch praktisches Arbeiten, daher gibt es auch eine große Anzahl an verschiedenen Übungen. Die Regeln können vom Lernenden deduktiv (ableitend) oder induktiv (entdeckend) erlernt werden – als Grundlage einer Verallgemeinerung, indem man sich also auf die vorgeschlagenen Beispiele stützt. Sie sollten dennoch bewusst erlernt werden.

Unter den besprochenen Sachverhalten befinden sich zwei, die in den für Polen bestimmten didaktischen Hilfen nicht immer vorhanden oder aber nicht ausführlich genug ausgearbeitet sind: *Stimmhafte und stimmlose Konsonanten* sowie *weiche und harte Konsonanten*. Oft bereiten sie Ausländern ernsthafte Probleme, weswegen es sich lohnt, regelmäßig auf sie zurückzukommen – ähnlich wie im Fall der *Groß- und Kleinschreibung* sowie der richtigen Verwendung der Buchstaben.

Die Rechtschreibung verbleibt in einem engen Zusammenhang mit den folgenden Untersystemen einer Sprache: Grammatik, Wortschatz und Aussprache. Das spiegelt sich auch in den Aufgabentypen wider, die in ***Nie ma róży bez kolców*** zusammengestellt wurden. Es wurden u.a. folgende Techniken benutzt: diejenigen der Transformation („przekształć" – verändere), der Auswahl („podkreśl, zaznacz, skreśl" – unterstreiche, markiere, streiche durch), der Zuordnung („połącz" – verbinde), des Lückenfüllens („uzupełnij" – ergänze), des Ordnens („ułóż w odpowiedniej kolejności" – bringe in die geeignete Reihenfolge), des kreativen Bearbeitens („wymyśl i zapisz" – denke dir etwas aus und schreibe es), der Einteilung („pogrupuj" – teile in die richtigen Gruppen ein), der Musterwiederholung („przepisz" – schreibe ab). Einen wichtigen Platz nehmen auch Übungen ein, welche die bewusste Anwendung der Regeln („dlaczego tak się pisze?" – warum schreibt man das so?) oder ein lautes Vorlesen erfordern. Die jeweilige Vorgehensweise ist für einzelne Wörter und/oder Sätze sowie in ganzen Texten erforderlich. In der Mehrzahl der einzelnen

Wörtern und Sätzen gibt es eine angemessene „Dichte" von Schwierigkeiten im gegebenen Bereich, welche die Aufmerksamkeit der Lernenden auf ein konkretes orthographisches Problem lenkt.

Am Ende, als Punkt 12., wurden verschiedene, in drei Gruppen eingeordnete Diktate[1] angefügt. Die erste enthält bearbeitete fiktionale Texte, angemessen „dicht" an den gegebenen orthographischen Problemen, in Form einer Korrespondenz und einer Abschrift von Telefongesprächen unter Freunden. Dabei wird die Umgangssprache, also eine nicht formelle Sprache benutzt, die in Kursbüchern eher seltener vorkommt. Bei dieser Gelegenheit kann man sich mit den Formen von traditionellen Briefen, Mails, von SMS, direkten Gesprächen und Aufnahmen auf einem Anrufbeantworter oder einer Mailbox vertraut machen, bei denen jeweils verschiedene Sprachfunktionen realisiert sind, z. Bsp.: eine Einladung, Beileidsbekundungen, Gratulationen, eine Benachrichtigung, Grüße, eine Anfrage, Ratschläge, eine Danksagung, Glückwünsche. Diese Gruppe ist mit authentischen Texten angereichert, die thematisch durch einen roten Faden miteinander verbunden sind. Es handelt sich dabei z. Bsp. um Kochrezepte, Informationstexte (aus den Bereichen Tourismus, Gesundheit, Natur, Bräuche), Instruktionen (Vorschrift), Wettervorhersagen. Die Mehrheit der Texte weist den Charakter von Diktaten auf, die teilweise in einer Form auftreten, bei der Buchstaben oder Wörter ergänzt oder die richtigen Buchstaben ausgewählt werden sollen, bzw. als Schreiben nach eigenem Diktat (Autodiktat) in den zwei folgenden Varianten: Texte mit gleich bleibend langen und solche mit immer längeren Sätzen. Mit der Zielsetzung von Übungen für die richtige Interpunktion wurden Texte „blind" (Interpunktionszeichen wurden vermieden) aufgenommen – darunter der Teil eines literarischen Textes.

Die zweite Gruppe beinhaltet 15 kurze authentische Pressetexte (oder Fragmente) aus verschiedenen Themenbereichen. Der kürzeste dieser Texte hat 67 Wörter und der längste 225. Sie alle bilden Material für durchgehende Diktate; die fünf letzten, die längsten, hingegen für grammatikalische Diktate (Dictogloss). Die Texte beziehen sich nicht auf konkrete orthographische Probleme, sondern enthalten stattdessen verschiedene Probleme mit der Rechtschreibung.

Die dritte Gruppe ist eine Zusammenstellung von 15 ganzen Gedichten oder Fragmenten, die von verschiedenen Poeten über diverse Themen verfasst wurden. Der kürzeste Text hat 28 Wörter, der längste 89. Sie können diktiert werden, und zwar vollständig oder in Teilen bzw. Versen als Variante des visuellen und durchgesehenen Autodiktats (gesehener und gehörter Text). Gleichzeitig bringen die Texte dem Benutzer die polnische Kultur näher.

Obwohl sich in ***Nie ma róży bez kolców*** ein Schlüssel zu den Aufgaben und Diktaten (ebenso Transkriptionen der Diktate) befindet, ist das Lehrbuch für die Arbeit mit einem Lehrer gedacht. Es ist besonders notwendig, auf die Übungen mit dem Stern * zu achten, der bedeutet, dass sie vom Lernenden laut gelesen werden müssen – ohne dieses Vorgehen kann man sie nicht durchführen. Daher können sie nicht als Hausaufgabe gestellt werden.

Die vorliegenden Rechtschreibübungen wurden grafisch bearbeitet, so dass es ein Merken der Regeln erleichtert – der eine Teil, das theoretisch Neue, befindet sich auf der rechten und der andere (gewissermaßen als Kontrast) auf der linken Seite. Außerdem kennzeichnen besondere Piktogramme die festen Stellen der verschiedenen Teile: am Anfang jedes Themas steht die Zeichnung einer Rose, in der Mitte die eines Kaktus, ein Igel hingegen öffnet den praktischen Teil und eine Kastanie beendet die Lektion. Sie alle sind stachelig, aber auf sympathische und nette Weise.

Die zweite Ausgabe von ***Nie ma róży bez kolców*** wurde im Vergleich zur ersten Ausgabe signifikant erweitert. Vor allem wurde die 1. Lektion beigefügt – das Alphabet und der gesamte Teil, der Diktate enthält. Es kommen auch viele neue Übungen vor – besonders solche, die Kreativität und ein bewusstes Anwenden der Regeln erfordern, es gibt aber auch Spiele („wykreślanki" – Buchstabenquadrat). Die Mehrzahl der Übungen wurde technisch geordnet, was die Kontrolle der richtigen Lösungen im Schlüssel erleichtert, der ebenfalls deutlich verändert wurde.

---

[1] *Vide*, A. Seretny, E. Lipińska (2005), *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*, Universitas, Kraków.

Предисловие

Сборник орфографических упражнений ***Nie ma róży bez kolców*** был создан для иностранцев, изучающих польский язык на среднем продвинутом уровне (B1 и B2). Упражнения также могут помочь в работе со школьниками в Польше и за рубежом. Сборник содержит 11 орфографических тем, составленных в предложенном порядке, который не является обязательным:

1. Алфавит
2. Заглавные и прописные буквы
3. Глухие и звонкие согласные
4. Мягкие и твердые согласные
5. Написание **ji**, **ii**, **i**
6. Написание **ą**, **on**, **om**, **ę**, **en**, **em**
7. Написание **ó** и **u**
8. Написание **rz** и **ż**
9. Написание **ch** и **h**
10. Основы пунктуации
11. Слитное и раздельное написание **nie**
12. Диктанты

Определенные упрощения и сокращения в теоретической части были сделаны сознательно, поскольку главная цель сборника – содействовать усвоению правил через практику, отсюда и такое большое количество разнообразных упражнений. Учащиеся могут познавать правила методом дедукции либо открывать их через индукцию – на основе обобщений с опорой на приведенные примеры. В любом случае, усвоение правил должно проходить сознательно.

Две из вышеупомянутых тем не всегда появляются либо не достаточно широко рассматриваются в учебных пособиях, предназначенных для поляков, и именно *глухие и звонкие,* а также *твердые и мягкие согласные.* Зачастую они вызывают значительные трудности у иностранцев, поэтому к ним необходимо время от времени возвращаться – так же, как и в случае с *написанием заглавных и прописных букв* и правильной записью букв.

Орфография тесно связана с остальными подсистемами языка: грамматикой, лексикой и произношением, что отражено в типах упражнений, представленных в сборнике. Среди прочего, использованы техники трансформации («przekształć»), выбора («podkreśl, zaznacz, skreśl»), подбирания («połącz»), заполнения пропусков («uzupełnij»), упорядочивания («ułóż w odpowiedniej kolejności»), творческой деятельности («wymyśl i zapisz»), группирования («pogrupuj»), копирования («przepisz»). Важное место занимают также задания, которые заключаются в сознательном обращении к правилам («dlaczego tak się pisze?») и чтении вслух. Операции следует проводить на отдельных словах и/или предложениях, а также на текстах. В отдельных словах и предложениях, которые преобладают, происходит повышение трудности в рамках данной тематики, благодаря чему учащиеся сосредотачивают внимание на конкретной орфографической проблеме.

В качестве 12-ой темы в сборнике помещены разнообразные диктанты[1], объединенные в три группы. П е р в а я группа – это обработанные сюжетные тексты, соответственно «заряженные» рассматриваемыми орфографическими проблемами, в виде корреспонденции и записи телефонных разговоров между друзьями. Благодаря этому в сборнике появляется разговорная неформальная речь, которая в учебниках встречается редко. При случае можно познакомиться с формой традиционного и электронного письма, текстового сообщения, непосредственного разговора и сообщения, оставленного на голосовой почте, в которых реализованы разнообразные речевые функции: приглашение, соболезнование, поздравление, извещение, приветствие, просьба, совет, благодарность, пожелания. Эту группу дополняют подлинные тексты, тематически связанные с главным мотивом. Среди прочего, здесь представлены кулинарные рецепты, информационные тексты (из области туризма, здравоохранения, природы, обрядов), инструкции (устав), прогнозы погоды. Большинство текстов носит характер тренировочных диктантов, в которых необходимо вставить букву или слово, выбрать соответствующую букву либо написать их под собственную диктовку (автодиктант) в двух разновидностях: беспрерывных текстов, а также предложений, которые с каждым разом увеличиваются. Так называемые «слепые» тексты без знаков препинания – в том числе и фрагмент литературного произведения – помещены с целью тренировки пунктуации.

В т о р а я группа состоит из 15 коротких подлинных публицистических текстов (либо фрагментов) с разнообразной тематикой. Самый короткий из них содержит 67 слов, самый длинный – 225. Все они представляют собой материал для беспрерывных диктантов, а пять последних, самых длинных, для диктантов грамматических (диктоглосс). Тексты не относятся к определенным орфографическим темам, однако могут представлять проблемы для правильного написания.

Т р е т ь я группа – это подборка 15 стихотворений либо их фрагментов авторства разных поэтов и с разнообразной тематикой. Самый короткий текст содержит 28 слов, самый длинный – 89. Их можно диктовать беспрерывно или отрывками/строфами как разновидность зрительного автодиктанта (текст видимый и слышимый). Кроме этого, тексты знакомят учащегося с польской культурой.

Несмотря на то, что сборник ***Nie ma róży bez kolców*** содержит ключ к упражнениям и диктантам (а также их расшифровку), он предназначен для работы с преподавателем. Особое внимание следует уделить упражнениям со звездочкой *, которая означает, что учащийся должен прочитать их вслух – без этого выполнить их не удастся. Ввиду этого данные упражнения нельзя задавать на дом.

Представленные здесь орфографические упражнения были графически обработаны таким образом, чтобы облегчить запоминание правил – одна часть теоретических сведений находится по правой стороне, а вторая (для контраста) – по левой. Кроме того, отдельные иконки определяют постоянное место разных разделов: в начале каждой темы появляется рисунок розы, посредине – кактуса, еж открывает практическую часть, а каштаны заканчивают лекцию. Все они с колючками, но выглядят мило и симпатично.

Второе издание сборника ***Nie ma róży bez kolców*** значительным образом расширено по сравнению с предыдущим. Прежде всего, добавлена первая лекция – алфавит – а также весь раздел с диктантами. Появилось также много новых упражнений – особенно на творческий подход и сознательное применение правил, а также игры («вычеркни-ка»). Большинство упражнений было обработано технически, что облегчает проверку правильных ответов в ключе, который также существенно преобразился.

---

[1] *Vide*, A. Seretny, E. Lipińska (2005), *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*, Universitas, Kraków.

1 *Alfabet polski*

Alfabet polski składa się z 35 liter, z czego trzy: **q**, **v** oraz **x**, stosowane są tylko w wyrazach obcego pochodzenia.

litery drukowane duże	A	Ą*	B	C	Ć	D	E	Ę*	F	G	H	I
litery drukowane małe	a	ą	b	c	ć	d	e	ę	f	g	h	i
nazwy liter	*a*	*ą*	*be*	*ce*	*cie*	*de*	*e*	*ę*	*ef*	*gie*	*ha*	*i*

litery drukowane duże	J	K	L	Ł	M	N	Ń*	O	Ó	P	Q	R
litery drukowane małe	j	k	l	ł	m	n	ń	o	ó	p	q	r
nazwy liter	*jot*	*ka*	*el*	*eł*	*em*	*en*	*eń*	*o*	*o z kreską*	*pe*	*ku*	*er*

litery drukowane duże	S	Ś	T	U	V	W	X	Y	Z	Ż	Ź
litery drukowane małe	s	ś	t	u	v	w	x	y	z	ż	ź
nazwy liter	*es*	*eś*	*te*	*u*	*fau*	*wu*	*iks*	*igrek*	*zet*	*żet*	*ziet*

litery ze znakami diakrytycznymi (*modyfikującymi: ogonkiem, kreseczką i kropką*)	**ą**	**ę**	**ć**	**ń**	**ś**	**ź**	**ó**	**ł**	**ż**

dwuznaki	**ch**	**cz**	**dz**	**dź**	**dż**	**rz**	**sz**

W alfabecie polskim występują samogłoski:

samogłoski	**a**	**ą**	**e**	**ę**	**i**	**o**	**ó / u**	**y**

Reszta – to spółgłoski:

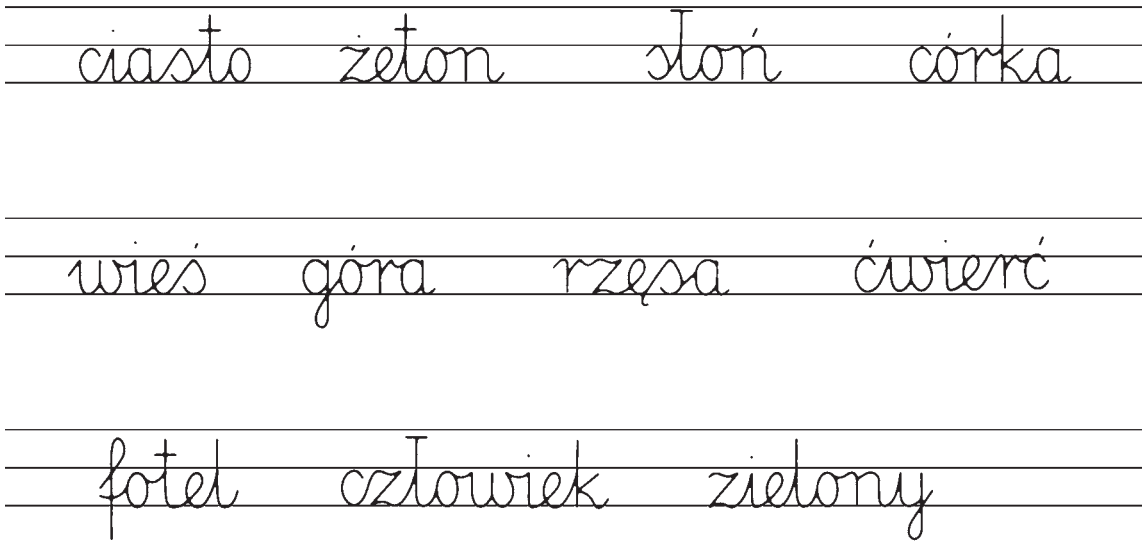
spółgłoski	**b**	**c**	**ć**	**ch**	**cz**	**d**	**dz**	**dż**	**dź**	**f**	
	g	**h**	**j**	**k**	**l**	**ł**	**m**	**n**	**ń**	**p**	
	q	**r**	**rz**	**sz**	**t**	***v***	**w**	***x***	**z**	**ż**	**ź**

*nie występuje na początku wyrazu

Maszynowe / komputerowe znaki są oddzielone, ale w piśmie odręcznym wymagane jest łączenie znaków. Za niepoprawne uznaje się:

- pisanie literami drukowanymi,
- pisanie literami niepołączonymi,
- nieużywanie znaków diakrytycznych – w tym: stawianie kreseczki w literach **t** oraz **ł** w nieodpowiednim miejscu, a także pomijanie kropek nad **i** oraz **j**.

Np.

LITERY LUB GRUPY LITER	POZYCJA LITER W WYRAZIE		
	NA POCZĄTKU	W ŚRODKU	NA KOŃCU
a	**a**kcent	pl**a**n	cen**a**
ą	–	m**ą**dry	(oni) czekaj**ą**
b	**b**urza	ko**b**ieta	chle***b*** *[p]*
c	**c**entrum	poli**c**ja	owo**c**
ć	**ć**wiczenie	pię**ć**set	płaci**ć**
ci	**ci**sza	ch**ci**eć	prezyden**ci**
ch	**ch**wila	wy**ch**odzić	da**ch**
cz	**cz**as	o**cz**y	rze**cz**
d	**d**ata	mo**d**a	głó***d*** *[t]*
dz	**dz**wonić	bar**dz**o	pienią***dz*** *[c]*
dż	**dż**em	dż**dż**ysto	bry***dż*** *[cz]*
dź	**dź**więk	ź**dź**bło	gwóź***dź*** *[ć]*

dzi	**dzi**siaj	ro**dzi**na	mło**dzi**	
e	**e**gzamin	wtor**e**k	południ**e**	
ę	–	pi**ę**tro	imi***ę***	*[e]*
f	**f**ilm	ka**f**tan	gol**f**	
g	**g**óra	o**g**órek	pocią***g***	*[k]*
h	**h**erbata	Bo**h**dan	dru**h**	
i	**i**gła	k**i**no	polsk**i**	
j	**j**esień	ja**j**ko	ma**j**	
k	**k**ot	mo**k**ry	ro**k**	
l	**l**uty	k**l**asa	só**l**	
ł	**ł**óżko	ko**ł**o	stó**ł**	
m	**m**orze	za**m**ek	muzeu**m**	
n	**n**umer	maszy**n**a	se**n**	
ń	–	ko**ń**czyć	kieszeń	
ni	**ni**ebo	ko**ni**ec	gospody**ni**	
o	**o**biad	p**o**g**o**da	masł**o**	
ó	**ó**semka	c**ó**rka	–	
p	**p**raca	zu**p**a	skle**p**	
r	**r**achunek	ku**r**a	dokto**r**	
rz	**rz**eka	ja***rz***yna	tale***rz***	*[sz]*
s	**s**erce	mia**s**to	so**s**	
ś	**ś**nie*g*	ro**ś**lina	wie**ś**	
si	**si**ła	pro**si**ć	Eskimo**si**	
sz	**sz**pital	zapro**sz**enie	my**sz**	
t	**t**ekst	par**t**ia	tor**t**	
u	**u**waga	d**u**ży	t**u**	
w	**w**alizka	no**w**y	najpier***w***	*[f]*
y	**y**eti	s**y**n	okular**y**	
z	**z**egar	na**z**wa	mró***z***	*[s]*
ż	**ż**ona	ró**ż**a	mą***ż***	*[sz]*
ź	**ź**le	pó**ź**no	gałą***ź***	*[ś]*
zi	**zi**ma	ła**zi**enka	du**zi**	

ĆWICZENIA

I. Proszę zaznaczyć, jaka litera występuje w alfabecie

przed literą:

B	A	**Ą**	C
P	Ó	Ń	Ś
M	L	N	Ł
K	J	H	T
Z	Ź	W	Y
H	G	Ę	J
T	R	Ś	U

po literze:

A	B	C	**Ą**
E	Ę	F	D
Z	Ź	Ż	W
U	Y	R	V
C	D	Ć	E
Ń	O	N	M
K	Ł	Ń	L

II. Proszę ułożyć w porządku alfabetycznym nazwy kontynentów.

Ameryka	1. *Afryka*
Azja	2. . . . .
Australia	3. . . . .
Antarktyda	4. . . . .
Afryka	5. . . . .

III. Proszę ułożyć w porządku alfabetycznym nazwy stolic.

Moskwa	1. *Amsterdam*	Berno	11. . . . .
Ateny	2.	Wiedeń	12. . . . .
Madryt	3.	Sofia	13. . . . .
Berlin	4.	Bruksela	14. . . . .
Paryż	5.	Praga	15. . . . .
Rzym	6.	Kopenhaga	16. . . . .
Londyn	7.	Warszawa	17. . . . .
Amsterdam	8.	Oslo	18. . . . .
Bukareszt	9.	Sztokholm	19. . . . .
Helsinki	10.	Budapeszt	20. . . . .

IV. Proszę ułożyć w porządku alfabetycznym imiona żeńskie i męskie.

Maria	1. *Anna*	Paweł	1. *Adam*
Jadwiga	2.	Henryk	2. . . . .
Krystyna	3.	Andrzej	3. . . . .
Zofia	4.	Zygmunt	4. . . . .
Natalia	5.	Stefan	5. . . . .
Barbara	6.	Adam	6. . . . .
Elżbieta	7.	Łukasz	7. . . . .
Anna	8.	Tadeusz	8. . . . .
Urszula	9.	Jerzy	9. . . . .
Ewa	10.	Marek	10. . . . .
Halina	11.	Piotr	11. . . . .
Katarzyna	12.	Krzysztof	12. . . . .

V. Proszę wpisać imiona żeńskie i męskie z ćwiczenia V w porządku alfabetycznym.
Czy znają Państwo inne imiona polskie? Proszę je wpisać (także w porządku alfabetycznym).

A	*Adam, Andrzej, Anna*
B	
C	
D	
E	
F	
G	
H	
I	
J	
K	
L	
Ł	
M	
N	
O	
P	
R	
S	
T	
U	
W	
Z	

VI. Proszę ułożyć w porządku alfabetycznym następujące wyrazy.

zdanie, życie, zadanie, źródło, żółty, zachód, żona, źle, zupa, zwierzę, zebra, żaba, zielony, źrebak, żurek, zima, zęby, zysk, zawód, życzenia, ziemia

zachód, ...

. . . . . .

VII. Proszę przeliterować swoje imię i nazwisko, używając polskich imion – jak w przykładzie.

Szczepan Trzaska

S – jak Stefan	T – jak Tomasz
Z – jak Zygmunt	R – jak Ryszard
C – jak Celina	Z – jak Zenon
Z – jak Zofia	A – jak Anna
E – jak Ewa	S – jak Stanisław
P – jak Paweł	K – jak Krystyna
A – jak Andrzej	A – jak Antoni
N – jak Natalia	

VIII. Proszę podać co najmniej 8 części garderoby i akcesoriów na literę **K** oraz **S** i zapisać je w porządku alfabetycznym.

K:

1. *kalosze*	2.	3.	4.	5. . . . .
6.	7.	8.	9.	10. . . . .

S:

1. *sandały*	2.	3.	4.	5. . . . .
6.	7.	8.	9.	10. . . . .

IX. Proszę utworzyć wyrazy zaczynające się na ostatnią literę wyrazu poprzedniego[1].

Przykład:

klas**a** – **a**nana**s** – **s**tó**ł** – **ł**okie**ć** – **ć**wier**ć** – **ć**ma – **a**trament – **t**rene**r** – **r**o**k** – **k**orytar**z** – **rz**ą**d** – **d**a**ch** – **ch**odni**k** – **k**omi**n** – **n**o**s** – **s**erc**e** – **e**fek**t** – **t**o**m** – **m**ię**so** – **o**sob**a** – **a**lkoho**l** – **l**alk**a** – **a**ta**k** – **k**ró**l** – **l**ó**d** – **d**ywa**n** – **n**astró**j** – **j**abłk**o** – **o**dwag**a** – **a**nio**ł** – **ł**ódź – **dź**wię**k** – **k**u**rz** – **rz**eźbia**rz** – **rz**eka – **a**to**m** – **m**łodzie**ż** – **ż**ab**a** – **a**non**s** – **s**ok

[1] To jest gra dla całej grupy. Może być przeprowadzona ustnie lub pisemnie. Pierwszy wyraz podaje nauczyciel lub uczący się. Należy podawać tylko rzeczowniki w mianowniku.

X. Proszę dokończyć zdanie „KOT NASZEGO AMBASADORA JEST… (jaki?)” na wybraną przez nauczyciela lub kolegę literę. Przymiotniki mogą być dowolne, nie zawsze pasujące do kota[2].

Przykład (wyrazy występują w porządku alfabetycznym; lista nie jest kompletna):

KOT NASZEGO AMBASADORA JEST (na literę M)

majowy, malowany, mały, materialny, mądry, mechaniczny, męczący, męski, miejski, międzynarodowy, miękki, milczący, miły, młody, mocny, modny, mokry, morski, mozaikowy, mroźny, mrukliwy, muzyczny, mydlany.

XI. Proszę dokończyć zdanie „KOT NASZEGO AMBASADORA… (co robi?)” na wybraną przez nauczyciela lub kolegę literę. Czasowniki mogą być dowolne, nie zawsze pasujące do kota[3].

Przykład (wyrazy występują w porządku alfabetycznym; lista nie jest kompletna):

KOT NASZEGO AMBASADORA (na litery S / Ś / SZ)

schnie, siedzi, siwieje, skacze, słabnie, słodzi, słucha, smaruje, smaży, spaceruje, spada, spieszy się, spóźnia się, sprząta, sprzedaje, starzeje się, stoi, straszy, studiuje, szepcze, szuka, szyje, ślepnie, śmieje się, śpi, śpiewa, świętuje.

XII. Wykreślanka. Proszę ułożyć w kolejności alfabetycznej podane wyrazy, a potem wykreślić je z diagramu. Wyrazy zostały umieszczone poziomo i pionowo (wprost i wspak).

królik / kura / kogut / ***koza*** / kangur / koala / koń / krowa / kot / kaczka / kuropatwa / krokodyl

1. . . . . 7. . . . . .
2. . . . . 8. . . . . .
3. . . . . 9. . . . . .
4. . . . . 10. . . . . .
5. . . . . 11. . . . . .
6. . . . . 12. . . . . .

C	R	K	Ń	J	Ś	F	A	H
K	U	R	O	P	A	T	W	A
O	G	Ó	K	B	R	O	O	R
A	N	L	~~A~~	~~Z~~	~~O~~	~~K~~	R	U
L	A	I	T	U	G	O	K	K
A	K	K	A	C	Z	K	A	T
D	L	Y	D	O	K	O	R	K

[2] To jest gra dla całej grupy. Może być przeprowadzona ustnie lub z zapisywaniem przymiotników na tablicy, a potem alfabetycznym ich porządkowaniem. Wszyscy uczestnicy kolejno kończą zdanie; wygrywa osoba, która zna najwięcej przymiotników na daną literę.

[3] To jest gra dla całej grupy. Może być przeprowadzona ustnie lub z zapisywaniem czasowników na tablicy, a potem alfabetycznym ich porządkowaniem. Wszyscy uczestnicy kolejno kończą zdanie; wygrywa osoba, która zna najwięcej czasowników na daną literę.

XIII. Proszę utworzyć jak najwięcej wyrazów (rzeczowniki w mianowniku) z podanego wyrazu. Można je potem poukładać w kolejności alfabetycznej.

Proponowane wyrazy:
CHARAKTERYSTYKA
ZAINTERESOWANIE
REWALORYZACJA
PROFILAKTYKA
PRAWDOPODOBIEŃSTWO

Przykład:

K O M P U T E R Y Z A C J A									
komputer	racja	akcja	muza	car	jar	tom	port	zakup(y)	oracja
kot	raj	arka	maca	cera	jama	tur	pora	zatoka	okazja
kora	rampa	aport	mak	cuma	jot	tok	por	zapora	
koza	rok	amok	mat	cyrk		tor	pot	zamek	
koc	ropa	amor(ek)	mata	czar		trakcja	para	zator	
kopa	rum	atom	meta	czary		trup	pat	zet	
komar	ryk		metr	czat		teza	pajac	zero	
katar	ryj		mur	czapa			paczka	zupa	
kara	rzepa		muzyka				pyza		
kac	rzut		mutacja				pet		
kra			motyka						
krata			morze						
kret			mop						
kuter									
kura									
kuracja									

2 Duże i małe litery

Dużymi literami pisze się:

1. imiona własne ludzi, zwierząt, bogów, np.
***A**dam*, ***H**enryk **S**ienkiewicz*, ***R**eks*, ***Z**eus*, ***A**pollo*;

2. przezwiska, pseudonimy, przydomki, np.
*„**G**ruby”*, *„**W**ulkan”*, *„**H**ubal”*, ***Z**ygmunt **S**tary*;

3. nazwy dynastyczne, np.
***J**agiellonowie*, ***H**absburgowie*, ***A**ndegaweni*;

4. nazwy świąt, np.
***W**ielkanoc*, ***W**igilia*, ***N**owy **R**ok*, ***W**szystkich **Ś**więtych*;

5. nazwy planet i konstelacji, np.
***K**siężyc*, ***W**enus*, ***W**ielki **W**óz*, ***K**rzyż **P**ołudnia*,
a l e: ***z**iemia*, ***k**siężyc*, ***s**łońce* (jeśli są nazwami pospolitymi);

6. nazwy państw, regionów, prowincji, stanów, miast, dzielnic itp., np.
***N**orwegia*, ***M**azury*, ***L**otaryngia*, ***O**hio*, ***R**zym*, ***S**tare **M**iasto*;

7. nazwy mieszkańców części świata, krajów, członków narodów, prowincji, ras, np.
***A**zjata*, ***N**iemiec*, ***Ż**yd*, ***A**borygen*, ***S**łowianin*, ***Ś**lązak*;

8. nazwy geograficzne i topograficzne, np.
***B**ałtyk*, ***P**acyfik*, ***T**atry*, ***S**ekwana*, ***M**ont **B**lanc*, ***S**ahara*, ***W**yspy **O**wcze*, ***M**orze **E**gejskie*;

UWAGA! Pisze się:

ocean ***P**acyfik*,	a l e	***O**cean **S**pokojny*
morze ***B**ałtyk*,	a l e	***M**orze **B**ałtyckie*
półwysep ***H**el*,	a l e	***P**ółwysep **B**ałkański*
góra ***G**iewont*,	a l e	***G**óra **K**ościuszki*

(mian. + mian.)

9. jednowyrazowe nazwy dzielnic, ulic, placów, ogrodów, zabytków, np.
aleja (l. poj.) ***Róż,*** a l e ***Aleje*** (l. mn.) ***Trzech Wieszczów***,
(*ulica*) ***Zwierzyniecka***, (*most*) ***Grunwaldzki***, (*plac*) ***Matejki***,
(*kościół*) ***Na Skałce***, ***Kleparz***, ***Sukiennice***, ***Wilanów***, ***Łazienki***,
Barbakan;

UWAGA!
W nazwach wielowyrazowych piszemy dużą literą wszystkie wyrazy, jeśli wchodzą ściśle w skład nazwy własnej, np.
Brama Floriańska, ***Pałac Kultury***,
Wybrzeże Kościuszkowskie;

10. tytuły książek, gazet i czasopism:
- jednowyrazowe tytuły gazet i czasopism, np.
*„**P**olityka”*, *„**P**rzekrój”*, *„**F**ocus”*
- wszystkie wyrazy w odmiennych tytułach czasopism, np.
*„**D**ziennik **P**olski”*, *„**P**oradnik **J**ęzykowy”*, *„**T**wój **S**tyl”*, *„**W**szystko dla **O**grodu”*
- tylko pierwszy wyraz w nieodmiennych tytułach czasopism, np.
*„**Ż**yjmy dłużej”*, *„**G**otuj lepiej”*,
- pierwszy wyraz w tytułach utworów literackich i naukowych, np.
*„**G**ramatyka języka polskiego”*, *„**L**egendy warszawskie”*, *„**P**ieśni o domu”*, *„**Z**a chlebem”*;

11. nazwy instytucji, urzędów, organizacji, np.
Urząd Ochrony Państwa, ***Bank Spółdzielczy***,
Organizacja Narodów Zjednoczonych;

12. nazwy orderów i odznaczeń, np.
Legia Honorowa, ***Virtuti Militari***, ***Order Uśmiechu***;

13. ze względów uczuciowych i grzecznościowych wyrazy, za których pomocą wyraża się podziw, szacunek, miłość, np.
Rodzice, ***Babcia***, ***Prezydent***, ***Papież***;

14. nazwy osób, do których i o których piszemy, a także zaimki i przymiotniki odnoszące się do nich, np.
Kochany ***Tatusiu***! Jak się czuje ***Twoja Mama***?
Pozdrów ***Ją*** ode mnie. Napiszę do ***Was*** wkrótce.

